

O PROTIVOKLOPNOJ BORBI

U obilju informacija i pisanih materijala o iskustvima sa manevra »Sloboda-71«, značajno mjesto pripada i uopštavanju iskustava o organizovanju i vođenju protivoklopne borbe (POB).

S obzirom na to što su »plavi« u napadu na pojedinim pravcima angažovali krupne oklopne jedinice sa velikim brojem tenkova, za stepen upornosti i efikasnosti odbrane bilo je presudno kakav će uspjeh i efikasnost ispoljiti sistem protivoklopne borbe.

Bez obzira na snažnu podršku avijacije i upotrebu brojnih vazdušnih desanata, za napadača su glavni nosilac tempa napada bile oklopne jedinice pa, analogno tome, sistem POB je za branioca bio najvažniji borbena sistem. Ovo iz nekoliko razloga:

— protivdesantnu borbu branilac je organizovao i angažujući brojne teritorijalne jedinice, kao i ostale borbene dijelove, i to pretežno sa običnim pješadijskim naoružanjem. To nije bio slučaj sa sistemom POB, koji traži specijalno naoružanje i visok stepen uvježbanosti posluga;

— u zaštiti od napada iz vazduha branilac je u nedostatku protivavionskog naoružanja nalazio rješenje u primjeni pasivnih mjera (ukopavanje i maskiranje), ali zaštita od tenkova i njihovo zaustavljanje moglo se ostvariti samo efikasnim dejstvom specijalnim oružjem uz solidnu organizaciju protivoklopne borbe;

— borbena dejstva snaga odvijala su se na zemljištu relativno prolaznom za tenkove, na kojem su oklopne jedinice »plavih« bile glavni nosilac tempa napada. Stepem upornosti i efikasnosti odbrane u takvim uslovima zavisili su u prvom redu od efikasnosti organizacije i izvođenja POB, čiju su kičmu, bez sumnje, predstavljali protivoklopna artiljerija i rakete.

Oko 50% zemljišta na manevarskoj prostoriji (južno od r. Kupa) bilo je prolazno za tenkove. Međutim, njihova upotreba bila je kanalisana po pravcima, koji su po svojim karakteristikama i ograničenim kapacitetima otežavali upotrebu krupnih oklopnih jedinica na većoj dubini. Takođe, kraški oblici zemljišta sa brojnim vrtačama i niskim rastinjem otežavali su da dođu do punog izražaja glavna svojstva tenkova: brzina, manevar i vatrena moć. Manevar tenkova sa jednog pravca na drugi bio je dosta otežan, a u međuriječju r. Mrežnica — r. Korana, zbog kanjonskih obala rijeka, gotovo isključen.

Napadaču je ovakvo zemljište stvaralo brojne probleme:

— prodor tenkova na pojedinim pravcima nije se mogao efikasno eksploatisati, jer bokovi i krila braniočevih jedinica nisu bili tako osjetljivi kao na ravničastom i otkrivenom zemljištu;

— tenkovi su teško otkrivali ciljeve, jer su se ovi mogli naći svuda: u svakoj vrtači, iza svakog grma, iza svakog kamena i uzvišenja;

— o nekakvom gonjenju branioca teško je moglo biti govora, jer stvaranjem bočnih zastora ugrožavani su klinovi borbenih poređaka oklopnih jedinica napadača.

Braniocu je zemljište išlo na ruku i pružilo mu znatne prednosti u odnosu na napadača:

— nudilo je izbor pogodnih položaja za pt-vatrena sredstva, naročito ona za blisku borbu sa tenkovima;

— omogućavala je relativno lako izvlačenje pt-sredstava i uspostavljanje narušenog protivoklopnog vatrene sistema;

— otežavalo je otkrivanje prednjeg kraja i vatrene položaja pt-sredstava, tako da je postojala velika vjerovatnoća da pt-sistem ostane neotkriven sve do početka vatrene dejstva.

Š obzirom na ovakve karakteristike zemljišta, koje se ne mogu potpuno sagledati ni na kartama krupnije razmjere, veoma se korisnim pokazala izrada karata prolaznog zemljišta za tenkove u razmjerama 1:50.000 i 1:100.000, što je branilac uradio u pripremnom periodu. Na bazi postojećih karata, uz obilazak i proučavanje zemljišta, stepenovano je i različitim bojama na karti istaknuto: neprolazno, teže prolazno zemljište za tenkove. Zbog ovakvih procjena i priprema bila su isključena iznenađenja u pogledu tehničke mogućnosti prodora tenkova na pojedinim pravcima. Detaljnim proučavanjem pravaca i prostorija došlo se do podataka o kapacitetu pravaca, mogućnostima kretanja i dejstva oklopnih snaga na takvom zemljištu, o uticaju brojnih prepreka na kretanje i borbeni poredak

tenkova. Bilo je primjera da se na pojedinim pravcima cijenilo da se mogu angažovati i krupnije oklopne snage, ali masa prirodnih prepreka otežavala je njihovu upotrebu i znatno usporavala kretanje. Pokazalo se da je dobro poznavanje zemljišta jedan od preduslova za uspješnu borbu protiv oklopnih snaga napadača. To se postiže pravovremenim izučavanjem zemljišnih prostorija i pravaca i izradom karata prolaznosti zemljišta za tenkove. Praksa na manevru opravdala je izradu ovih karata, jer su komandanti združenih jedinica pomoću njih pregledno pratili i vodili dinamiku dejstava.

PROTIVOKLOPNE SNAGE I SREDSTVA BRANIOCA

Branilac je raspolagao najsavremenijim sredstvima za vođenje borbe protiv tenkova. Za POB na velikim daljinama upotrebljavani su najsavremeniji pt-topovi i pt-rakete, svrstani u pt-pukove i divizione. Ova sredstva uspješno su »dejstvovala« na tenkove već na daljinama od 3.000 metara pa bliže. Respektivna sredstva za borbu protiv tenkova, na bliskim i srednjim daljinama, nalazila su se u sastavu pješadijskih četa i bataljona.

KAKAV JE BIO ODNOS SNAGA PO PRAVCIMA

1. — Na pravcu: s. Barilović — s. Veljun — Slunj i s. Utinja — Vojnić »plavi« su u napadu angažovali 32 tenka i 30 oklopnih transportera.

»Crveni« su imali 31 tenk i 60 pt-topova i pt-lansirnih oruđa. Mogućnosti »crvenih« su bile takve da su samo pt-artiljerijom i pt-raketama mogli uništiti sva oklopna sredstva »plavih«. Ako se uzmu u obzir i tenkovi branioca, kao i pt-sredstva za blisku borbu sa tenkovima, može se zaključiti da je odnos bio veoma povoljan za »crvene«.

2. — Na pravcu: s. Siča — s. Perjasica »plavi« su angažovali oko 100 tenkova i oko 70 oklopnih transportera. Uz jaku avijacijsku i artiljerijsku podršku i brojno angažovanje helikopterskih desanata, to su bile zaista jake snage.

Mogućnosti branioca na ovom pravcu bile su znatno nepovoljnije. »Crveni« su raspolagali jednim pukom pt-artiljerije, koji je mogao u najpovoljnijem slučaju uništiti oko polovinu oklopnih sredstava »plavih«. Međutim, u proračun treba uzeti i pt-sredstva za blisku borbu sa tenkovima. Uzimajući u obzir i karakteristike zemljišta u ovoj zoni, odnos snaga ne bi se mogao smatrati sasvim nepovoljnim za »crvene«.

3. — Na pravcu: Vinica — Generalski Stol »plavi« su angažovali dva bataljona tenkova i oko 30 oklopnih transportera. Branilac je bio u mogućnosti da svojim pt-divizionom uništi oko jedan bataljon tenkova.

Uzimajući u obzir dobru zasićenost pješadijskih bataljona sredstvima za blisku borbu sa tenkovima i postojeće kriterijume za proračun efikasnosti protivoklopne borbe, proizilazi da bi sva oklopna sredstva napadača bila izbačena iz borbe već na dubini početnog borbenog poretka brigade. U proračunu nisu uzete u obzir oklopne snage branioca, koje su pretežno angažovane za aktivna dejstva.

Kako su »plavi« kao napadači imali inicijativu, na pojedinim linijama sudara često su bili u povoljnijem položaju od branioca. U ovakvim slučajevima odlučujuću ulogu trebalo je da odigra pokretna rezerva koju komandant »crvenih« u međuriječju Mrežnica — Korana nije imao. To je bio jedan od osnovnih razloga da je odbrana relativno brzo slomljena i pored niza preimućstava koje je imala u odnosu na napadača.

ORGANIZOVANJE PROTIVOKLOPNE BORBE

Cijeneći »plave«, sopstvene snage i zemljište u odbrambenoj zoni, branilac je odlučio da organizuje POB sa težištem na pravcu: s. Barilović — s. Veljun — Slunj. Cijeneći zemljište i kapacitete pravca u međuriječju Mrežnica — Korana smatrao je da su za to dovoljne snage 55. pt-puka ojačanog sa dva pješadijska i jednim partizanskim bataljonom i još nekim manjim rodovskim dijelovima.

Organizacija POB zasnivala se na združivanju rodovskih sastava i njihovom osposobljavanju za uspješno vođenje POB. Radi toga pt-artiljerija i inžinjerija su pridavane pješadijskim bataljonima i četama. Na pravcu s. Barilović — s. Veljun raketne pt-baterije su pridate pješadijskim bataljonima i vrlo efikasno su djelovale iz odbrambenih rejona bataljona i četa. Slično je postupljeno i na pravcu Vinica — Generalski Stol.

Međutim, u međuriječju Mrežnica — Korana protivoklopne snage nisu bile integrisane sa odgovarajućim pješadijskim i inžinjerijskim jedinicama. Pt-baterije nisu se nalazile u odbrambenim rejona četa, a u bataljonima su razmještane na zadnjoj ivici odbrambenog rejona. Zapravo, pt-baterije prve linije bile su povučene na dubinu 2,5 — 3 km od prednjeg kraja odbrane. To je bio uzrok:

— da su »plavi« relativno lako sa tenkovima čistačima mina pravili prolaze u minskim poljima, koja nisu bila zaštićena vatrom pt-artiljerije i artiljerije za podršku;

— da pt-baterije nisu mogle dejstvovati ispred prednjeg kraja, tako da su tenkovi »plavih« bez većih smetnji (nekažnjeno) manevrisali, slobodno birajući i uništavajući ciljeve u odbrambenim rejonima pješadijskih jedinica;

— da je sa svojim sredstvima za blisku POB pješadija bila nemoćna da na većim odstojanjima od 500 metara vodi uspješno borbu sa tenkovima.

S obzirom na ovakav borbeni poredak branioca, »plavi« su tenkovima dosta lako slomili borbene poretke pješadijskih jedinica na prednjem kraju, a zatim su mehanizovanom pješadijom likvidirali i položaje pt-baterija u dubini. Razumljivo je da odvojena upotreba pješadije i protivoklopne artiljerije nije mogla biti uspješna i efikasna. To je omogućilo tenkovima »plavih« da prvog dana borbi postignu relativno visok tempo napada i dubok prodor u odbranu »crvenih«. Što je tempo bio veći, to je braniocu bilo teže da organizuje otpor na pojedinim položajima i linijama i utoliko su tenkovi »plavih« kraće vrijeme bili izloženi efikasnoj vatri pt-sredstava.

Iz ovoga bi se moglo zaključiti da na zemljištu prolaznom za tenkove protivoklopna odbrana mora počivati na integraciji rodovskih jedinica, kako bi u odbrambenim rejonima pješadijskih četa i bataljona došla do izražaja sva pozitivna svojstva svakog roda. Da su pt-topovi i pt-lansirna oruđa u međuriječju Mrežnica — Korana bili uključeni u odbrambene rejone pješadijskih četa, odbrana bi bila znatno upornija i efikasnija. Još na daljinama 2 — 3 km od prednjeg kraja, ova oruđa mogla su vrlo efikasno uništavati oklopna sredstva »plavih« i uspješno štititi pt-minska polja. Kako bi prvi tenkovi napadača bili u plamenu, on bi se najvjerovatnije odlučio da ovakvu odbranu savlađuje mehanizovanom pješadijom, uz intenzivnu vatrenu podršku artiljerije i avijacije. Sigurno je da sama pt-artiljerija ne bi izdržala vatru i udar mehanizovane pješadije, a sama pješadija vatru i udar oklopnih jedinica. Međutim, integrisane zajedno i sa inžinjerijom i pa-artiljerijom mogle su uspješno i sa najvećim stepenom upornosti braniti pravce prolazne za tenkove.

Kako u praksi treba da izgleda ova integracija? U odbrambenim rejonima pješadijskih četa treba da se nalaze pt-vodovi i baterije pt-topova ili pt-lansirnih oruđa, ili po neki ukopani tenk. Ova oruđa da se postave na položaje bliže prednjem kraju — u visini drugog rova ili na zadnjoj ivici odbrambenog rejona čete, tako da mogu uspješno voditi protivoklopnu borbu i ispred prednjeg kraja odbrane. Komandant (komandir) pješadijske (oklopne) jedinice treba da organizuje vatreni sistem tako da u njemu nađu mjesta i protivoklopna vatrena sredstva za blisku borbu sa tenkovima (ručni

bačači, pt-trombloni i bestrzajni topovi). U ovakvom vatrenom sistemu obezbijeden je kontinuitet vatre na tenkove počev od najvećih daljina — 3 km, pa do dejstva na nekoliko metara.

Kada se radi o upotrebi protivtenkovskih odreda (PTOd) ili rezervi, koje se angažuju za manevar iz dubine, planom sadejstva treba precizirati privremeno njihovo združivanje sa drugim rodovskim sastavima. U protivnom, rodovski dijelovi sami za sebe ne mogu biti dovoljno efikasni i uporni u borbi protiv oklopnih snaga. PTOd sâm ne može za duže vrijeme uspješno zaustavljati oklopne snage, ili ako je integrisan sa pješadijom, tenkovima i inžinjerijom stvoreni su mu uslovi da izdrži udar oklopnih snaga i nanese im znatne gubitke.

Neki komandanti pješadijskih jedinica još ne shvataju neophodnost ovakve integracije. Smatraju uključivanje pješadije ili tenkova u sastav PTOd-a za nepravilnu upotrebu i neracionalno odvajanje ovih snaga. Zbog toga što nikada nemaju dovoljno snaga da bi zatvorili sve pravce i posjeli sve položaje, nerado se odlučuju za ovakva rješenja. Međutim, ne radi se o pridavanju pješadije i oklopnih jedinica za zaštitu artiljerijskih i inžinjerijskih jedinica, nego o mjestu ovih drugih u borbenom poretku pješadije i oklopnih jedinica, radi povećanja stepena njihove upornosti i efikasnosti pri izvršavanju zajedničkog zadatka.

SADEJSTVO RGDOVA

U početnom borbenom poretku bilo je precizirano sadejstvo rodovskih elemenata. To je, sa više ili manje uspjeha, postignuto i na plićoj dubini na pojedinim pravcima. Međutim, u tome je bilo najviše manjkavosti kod nižih taktičkih jedinica (četa, baterija, vodova). U vatrenom sistemu vremenski i po objektima nije bilo precizirano koja sredstva i kada otvaraju vatru na oklopna vozila »plavih«. Komandiri baterija znali su linije i daljine na kojima će dejstvovati na oklopna sredstva napadača, ali to često nijesu znale starješine pješadijskih jedinica. Takođe nije bilo usaglašeno izvlačenje i sadejstvo u toku prihvata i manevra. Neki komandanti previše su bili uvjereni u to da će napadač dejstvovati onako kako su oni u svojoj procjeni zamislili. Zbog toga je odbrana bila kruta, statična, pasivna i razvučena. Već na samom početku napada brzo se odrazila greška početnog grupisanja, koje se u međuriječju Mrežnica — Korana u dobroj mjeri zasnivalo na statičnim elementima. II ešelon, odnosno rezerve postavljeni su tako da su od samog početka bili opredijeljeni za prihvrat snaga, a ne i za aktivna dejstva.

Posebno su bili organizovani rejoni odbrane pješadijskih, a posebno pt-jedinica, tako da od samog početka nije bilo nužnog sadejstva.

S obzirom na to što su na ovom pravcu upotrijebljena protiv-oklopna sredstva sa vučnim vozilima točkašima, manevar ovim glomaznim oruđima bio je veoma otežan. Ovdje je došla do izražaja težnja za izvlačenjem »po svaku cijenu«, što je uslovalo da »plavi« nanesu pt-beterijama velike gubitke. Istini za volju, treba priznati da je izvlačenje pt-oruđa vučnim vozilima točkašima iz neposrednog dodira sa tenkovima veoma otežano, a često i nemoguće. U ovom slučaju postoje samo dva rješenja: odbiti napad tenkova, a potom izvršiti manevar u dubinu ili ostati na položajima, nanijeti što više gubitaka oklopnim snagama napadača, žrtvujući dio-pt-topova. Sigurno da je dolazak kamiona — vučnih vozila na VP oruđa i njihovo izvlačenje sa udaljenosti od tenkova od nekoliko desetaka ili nekoliko stotina metara samoubilačko rješenje.

U sadejstvu elemenata združenog sastava problem nastaje onda kada napadačevi tenkovi dopiju uz zonu vatre pt-sredstava za blisku borbu sa tenkovima. S obzirom na to što je većina pt-sredstava za borbu na velikim daljinama postavljena iza prednjeg kraja (u visini drugog rova, na zadnjoj ivici odbrambenog rejona pješ. četa), u ovo vrijeme počinje njihovo premještanje u dubinu. Pješadija je u ovom, najodsudnijem trenutku često bila prepuštena sama sebi. Smatram da rješenje ovog problema treba tražiti u skladnom i povezanom dejstvu svih protivoklopnih sredstava, analogno njihovim mogućnostima i stalnim uticajem komandovanja na tok borbenih dejstava. A to znači da po dubini odbrambenih rejona dijelom pt-sredstava za borbu na velikim daljinama treba obezbijediti kontinuitet protivoklopne borbe i prihvat pješadijskih jedinica. Zbog toga skokovi na naredne vatrene položaje pt-artiljerije ne smiju biti tako veliki da sredstva koja se premještaju izgube kontakt sa oklopnim snagama napadača i tako ne obezbijede kontinuelan prihvat pješadijskih četa. Sigurno je da nikad neće biti toliko ovih oruđa da zatvore sve pravce i zaštite sve elemente borbenog poretka, ali ne smije doći ni do toga da pješadija dobija utisak da je artiljerija napušta onda kada joj je najteže. U međuriječju se to upravo dogodilo. Pješadija je na svojim leđima, na dubini od preko 150 km, nosila sav udar i pritisak tenkova, dok su se pt-baterije povlačile u dubinu, ne uspostavljajući borbeni kontakt sa oklopnim snagama napadača. Ovo je bilo uslovljeno narušenim i poremećenim sadejstvom, koje komandant nije mogao uspostaviti. Razlog je vrlo jednostavan: nije imao pokretne rezerve da bi mogao brzo intervenirati radi zatvaranja breša i dejstva na helikopterske desante.

Nedostajanje pokretne rezerve uslijedilo je na osnovu procjene zemljišta, koje je donekle kanalisalo pravce dejstva oklopnih jedinica »plavih«, te u izvjesnom smislu otežavalo njihovu upotrebu. S obzirom na to smatralo se da nije neophodan ovakav elemenat borbenog poretka i da će ostali dijelovi samostalno uspješno izvršiti svoje zadatke.

Prihvat pt-topova raspoređenih bliže prednjem kraju veoma je teško ostvariti. Njihov manevar po dubini moguć je najčešće poslije uspješno odbijenog napada tenkova. Izvlačenje obezbjeđuju protivoklopna sredstva za blisku borbu, kao i pt-topovi i lansirna pt-oruđa koja djeluju iz dubine odbrambenih rejonu pješadijskih četa i bataljona. Dio pt-oruđa koja se ne mogu izvući mora se boriti u okruženju, da bi se usporio prodor tenkova ili (u povoljnom slučaju) napadač zaustavio i prisilio da pregrupiše snage radi obnavljanja napada.

Planom sadejstva takođe treba riješiti ili ublažiti izrazit nedostatak pt-lansirnih oruđa. Naime, radi se o tome da ova oruđa ne mogu uspješno djelovati u svim meteorološkim uslovima. Na pravcu s. Siča — Perjasica, zbog magle u jutarnjim časovima, desilo se to da ova oruđa nijesu mogla djelovati ni na minimalnoj daljini uspješnog dejstva. To iskustvo je pokazalo da nije najbolje rješenje da pt-baterije jednorodnog sastava zatvaraju pojedine pravce. Najbolje je da one budu mješovite, sastavljene od pt-lansirnih oruđa i pt-topova.

UPOTREBA PROTIVOKLOPNIH SREDSTAVA ZA BLISKU BORBU SA TENKOVIMA

Branilac je raspolagao dovoljnom količinom protivoklopnih sredstava za blisku borbu sa tenkovima. Na najvećem dijelu manevarske prostorije zemljište je nudilo braniocu povoljne uslove za njihovu upotrebu. Kraški oblici zemljišta na svim pravcima, a naročito u međuriječju r. Mrežnica — r. Korana, upravo su pogodovali da se za ova masovna sredstva nađu pogodni prikriveni vatreni položaji. Svaka vrtača, uzvišenje, stijena, žbun i grm omogućavali su da ova sredstva budu efikasno upotrijebljena. Na ovakvom zemljištu tenk je teško nalazio ciljeve, jer je konfiguracija zemljišta pružala braniocu jako povoljne uslove za maskiranje. Ovakvi uslovi stvarali su mnogo povoljnije mogućnosti ovim oruđima za uništavanje oklopnih sredstava nego što je to stvarno dosuđeno. Na žalost, sudije nijesu bile u stanju da realno ocijene učinak ovih sredstava. U proračunima se polazilo od norme da je za uništenje jednog tenka potrebno 3 — 5

RB uz oduzimanje 1/3 uništenih oruđa u vatrenoj pripremi i 1/3 oruđa koja bi se nalazila van zemljišta prolaznog za tenkove. U procjenama nisu uračunate mogućnosti pt-tromblona, što bez sumnje predstavlja značajan faktor i čini odnos snaga povoljnijim za branioca. Ova masovna pt-sredstva u sastavu pješadijskih četa u stvarnoj situaciji bi imala znatan uticaj na efikasnost protivoklopne borbe i upornost odbrane.

Iz upotrebe protivoklopnih sredstava za blisku borbu sa tenkovima stečena su neka iskustva na koja svakako treba ukazati.

Ručni bacači su upotrebljavani isključivo uskupno, po odjeljenjima i parovima, zbog čega je često bilo otežano komandovanje. Međutim, pridavanjem ovih oruđa streljačkim odjeljenjima, dijelom i pojedinačno, ovaj problem se ublažava. Razlog da ova oruđa djeluju uskupno i po parovima je razumljiv, jer je veća vjerovatnoća uništavanja tenkova. Međutim, četa u odbrani na zemljištu prolaznom za tenkove nema dovoljno ovih sredstava da bi ih mogla rasporediti sa izraženim grupisanjem. Veliki dio odbrambenog rejon čete ostaće neposjednut, bez ikakvih pt-sredstava po frontu i po dubini. S obzirom na mali domet ovih oruđa, a uzimajući u obzir borbenu brzinu kretanja oklopnih vozila, manevar sa ovim protivoklopnim sredstvima je veoma otežan, naročito po frontu. Ovo iz razloga što će tenkovska jedinica koja će se naći u napadu na odbrambeni rejon čete napadati najčešće u linijskom borbenom poretku. To znači da će desetak (ili više) tenkova jednovremeno napasti na prednji kraj odbrambenog rejon pješadijske čete, pa je u takvoj situaciji bilo kakav manevar ovih sredstava po frontu nemoguć.

Manevar po dubini nešto je povoljniji, pogotovo na zemljištu kakvo je bilo na manevarskoj prostoriji. Međutim, ako se ostvari sadejstvo ovih protivoklopnih sredstava sa pt-topovima i pt-lansirnim oruđima, situacija je znatno povoljnija, jer se tako obezbjeđuje kontinuitet protivoklopne borbe, što dovodi do rastrojavanja oklopnih snaga napadača i usporavanja tempa napada, za koje vrijeme se pruža mogućnost za manevar i po frontu i po dubini.

Navedeni razlozi, kao i fizionomija borbe na nivou nižih taktičkih jedinica, nameću potrebu da se dio protivoklopnih sredstava za blisku borbu sa tenkovima raspoređuje na vatrene položaje pojedinačno po dubini — u zasjedama, kao lovci tenkova i sl. U ovom slučaju su mogućnosti za iznenadno dejstvo znatno veće, a otkrivanje ovih sredstava mnogo teže »jer se mogu naći svuda«.

Neke pješadijske čete organizovale su odbranu na pravcima koji nijesu bili prolazni za tenkove. Protivoklopna sredstva u organskom sastavu ovih jedinica ostala su neiskorišćena, dok su na nekim

pravcima nedostajala. Prema tome, moguće je dijelom protivoklopnih sredstava ojačavati pješadijsku četu na težištu odbrane. Neki komandanti su se vrlo teško odlučivali za ovakva rješenja, smatrajući da je sasvim pogrešno organska sredstva izvlačiti iz jedne i pridavati drugoj četi. Međutim, ako se radi o situaciji kada na dijelu odbrambenog rejona ova pt-sredstva ne bi došla uopšte do izražaja, smatram sasvim opravdanim izvlačenje dijela tih sredstava i pridavanje četi na težištu odbrane.

Manevar je pokazao da nije bilo dobro riješeno pitanje dejstva na oklopne transportere (OT) »plavih«. O čemu se zapravo radi? U napadu oklopnih jedinica OT su se kretali pozadi tenkova na udaljenju 100 — 300 metara, podržavajući ove mitraljeskom i topovskom vatrom. Tenkovi su za branioca mnogo opasniji cilj, pa je većina pt-sredstava za borbu na velikim daljinama angažovana u borbi sa tenkovima. Kada oni dođu u zonu u kojoj dejstvuju pt-sredstva za za blisku borbu, tada domet najvećeg dijela ovih sredstava ne omogućava im istovremeno dejstvo i po OT. Na primjer, ako se tenkovi nalaze na 100 — 200 metara od vatrenih položaja RB i pt-tromblona, ova sredstva vrlo uspješno mogu dejstvovati na tenkove. Međutim, tada se OT nalaze na udaljenju 300 — 400 metara, što znači izvan uspješnog dometa ovih sredstava. Rješenje treba tražiti u dejstvu na oklopne transportere bestrajnim oruđima, artiljerijom sa zaklonjenih VP, a i dijelom pt-sredstava koja su najisturenija u odnosu na borbeni poredak napadača.

UPOTREBA PROTIVTENKOVSKIH ODREDA I OPRAVDANOST NJIHOVOG FORMIRANJA

Sve združene jedinice, bez izuzetka, obrazovale su PTOd, što je u skladu sa načelnim postavkama postojećih pravila i uputstava. Odredi su obrazovani od najvećeg broja najefikasnijih protivoklopnih sredstava. Manji dio ovih sredstava pridavan je pješadijskim bataljonima na prvom položaju (isključivo PTLO). Iskustvo je pokazalo da na zemljištu kakvo je bilo na manevarskoj prostoriji ovo nije trebalo biti pravilo. Bilo bi bolje rješenje da se i do polovine ovih sredstava pridavalo pješadijskim bataljonima. Ovo zbog toga što su iznenađenja u pogledu prodora tenkova bila mala, a ovakvim postupkom stepen upornosti odbrane elemenata početnog rasporeda bio bi znatno veći. Prema tome, na zemljištu kakvo je bilo na manevarskoj prostoriji (kanalisanu, kraško, pravci ograničenih kapaciteta) PTOd mogu biti slabijeg sastava (1 — 3. pt-baterije). Pt-topove slabih manevarskih mogućnosti treba pridavati pješadijskim bataljo-

nima ili združenim sastavima koji imaju zadatak da sa najvećim stepenom upornosti zatvaraju pojedine pravce. U praksi ovi topovi se najčešće nalaze u sastavu PTOd i pravovremeno izlaze na pt-položaje ili se pokreću iz pt-rejona, što je nepovoljnije rješenje.

PTOd su, svakako, nužni da intervenišu iz dubine na pravce gdje napadačevi tenkovi izvrše proboj odbrane. Oni su nužni zbog toga što najčešće nema dovoljno pt-sredstava da bi odbrambena zona združene jedinice sa njima bila dovoljno zasićena.

Positivan primjer uspostavljanja narušenog sadejstva na manevru »Sloboda-71« postignut je na pravcu Karlovac — Slunj, kada je komandant 2. pd angažovao PTOd i jedan tenkovski bataljon da bi zaustavio dalji prodor oklopnih snaga »plavih«, nanoseći im značajne gubitke i natjeravši ih na povlačenje.

Ono što je rečeno o integraciji i združivanju rodovskih elemenata, važi potpuno i za angažovanje PTOd. Ukoliko je PTOd jednorodnog sastava (formiran samo od pt-artiljerije) ne može samostalno uspješno dejstvovati na odvojenom pravcu. On mora biti ili združenog sastava (formiran od pt-artiljerije, pješadijskih ili oklopnih jedinica), ili da dejstvuje u tijesnom sadejstvu sa pješadijskim oklopnim jedinicama, rezervom, II ešelonom, ili, pak, da intervenišu osloncem na neki položaj koji već brani pješadijska ili oklopna jedinica. U svim ovim slučajevima, a posebno u zadnja dva, mora se usaglasiti sadejstvo svih elemenata koji se angažuju u zaustavljanju prodora napadačevih oklopnih snaga.

PROTIVOKLOPNO ZAPREČAVANJE

Na menevarskoj prostoriji vršeno je masovno zaprečavanje, iz čega su dobijena dragocjena iskustva i pouke. Na branjenim pravcima bilo je postavljeno:

- 32.000 protivtenkovskih mina,
- 25.000 protivpješadijskih mina (n), i
- 21.000 protivpješadijskih mina (p).

Pored ovoga, skoro na svim pravcima bile su obrazovane pokretne grupe za zaprečavanje (PGZ). Njihovu opravdanost, predviđenu pravilskim odredbama, manevar je potpuno potvrdio. Međutim, PGZ su morale u svom sastavu imati i protivoklopna vatrena sredstva, kako bi mogle voditi borbu sa najisturenijim oklopnim vozilima napadača. Osim toga, zbog osobina vozila kojima su raspolagale PGZ su bile prinuđene da se u toku izvršavanja zadataka kreću po pute-

vima koji su bili izloženi snažnoj vatri avijacije i artiljerije, zbog čega bi trpjele velike gubitke. Zato bi ove grupe trebalo opremiti gusjeničnim vozilima koja bi se mogla kretati i van puteva i u kojima bi ljudstvo bilo zaštićeno.

Protivoklopna minska polja pokazala su se na ovakvom zemljištu vrlo efikasna. Tamo gdje su bila vješto uklopljena u vatreni sistem branioca, dala su veoma dobre rezultate. Međutim, u međuriječju Mrežnica — Korana, na glavnom pravcu prodora oklopnih snaga napadača, minska polja nisu bila branjena, pa su »plavi« bez mnogo muke i bez gubitaka izvršili razminiranje. Minska polja nisu mogla zaustaviti oklopne jedinice »plavih« (uostalom to se od njih nije moglo ni očekivati), ali bi znatno usporila njihov tempo prodora i nanijela im gubitke da su bila bolje uklopljena u opšti sistem odbrane.

Tamo gdje su artiljerijske starješine zajedno sa inženjercima određivale položaje minskih polja, ona su bila efikasnija, jer su bila branjena i uklapana u opšti vatreni sistem protivoklopnih oruđa i pješadijskih vatrene sredstava. Međutim, na nekim pravcima to je bilo prepušteno samim inženjercima koji, iz razumljivih razloga, nisu poznavali vatreni sistem, kao i predviđeni manevar protivoklopnih oruđa i baterija, pa minska polja nisu bila adekvatno uklopljena u zamisao izvođenja cjelokupne odbrane.

POGODNOST PT-PUKA ZA ZATVARANJE SAMOSTALNOG PRAVCA

Za organizovanje odbrane i zatvaranje pravca u međuriječju Mrežnica — Korana angažovan je 55. pta. On je bio ojačan sa dva pješadijska i jednim partizanskim bataljonom, dvije inženjerijske čete i dijelovima pa-artiljerije. Komandant puka formirao je od rodovskih jedinica borbene grupe (BG). To je bio združeni sastav osposobljen za vođenje samostalnih borbenih dejstava protiv oklopnih snaga »plavih«, a i protiv njegovih pješadijskih i vazdušnodesantnih snaga. Odluka komandanta za formiranje ovakvih sastava — združenih elemenata borbenog poretka — pokazala se pravilnom. Međutim, manjkavost ovakvog rješenja bila je u neuvježbanosti rodovskih elemenata u sadejstvu, a i u neosposobljenosti komandanata BG da komanduju ovako složenim sastavima.

Protivoklopna borba u međuriječju bila je dominantna. To je i razumljivo kada se zna da su oklopne snage uz sadejstvo helikopterskih desanata bile glavni nosilac dejstava »plavih«. Preduslov za uspješno vođenje borbe bila je integracija protivoklopnih sredstava svih vrsta u okviru odbrambenih rejona pješadijskih jedinica (pb i

pč). Međutim, te integracije nije bilo, već su posebno organizovani rejoni odbrane pješadijskih jedinica, a posebno protivtenkovskih baterija (vodova). Ova defektnost u početnom grupisanju snaga imala je kasnije u poremećenom sadejstvu još teže posljedice, tako da su »plavi« brzo slamali otpor razvučenih snaga branioca po dubini. Najefikasnija snaga za organizaciju POB su bez sumnje bile pt-baterije (pt-topova i pt-lansirnih oruđa). Otuda bi trebalo da uslijedi logičan zaključak da, ako je protivoklopna artiljerija kičma POB koja je donimantna, onda je i artiljerijska jedinica (razumije se združena) trebalo da bude nosilac odbrane na tom pravcu. Jer, zašto bi morala komanda pješadijske jedinice (puka) biti kvalifikovanija za izvršenje ovog zadatka. Zašto se u ovom slučaju morala u međuriječju obrazovati posebna grupa pješadijskih starješina, ili štab, da rukovodi borbenim dejstvima umjesto komande pt-puka, koja je uz neznatna ojačanja mogla uspješno obaviti ovaj zadatak.

Iskustva sa manevra su pokazala da kada se pt-puk nađe van divizijske zone dejstva, kao što je bio slučaj u međuriječju, uz odgovarajuća rodovska ojačanja, preciznu organizaciju sadejstva i izvjesna ojačanja izviđačko-obavještajnim i operativnim organima, u stanju je da organizuje uspješnu odbranu samostalnog tenkoprolaznog pravca.

UTICAJ AVIJACIJE I VAZDUŠNIH DESANATA NA EFIKASNOST POB

»Plavi« su bili izrazito nadmoćni u avijaciji. Masovno su primjenjivali helikopterske desante, naročito u međuriječju Mrežnica — Korana. Radi ubrzavanja tempa napada oklopnih snaga sa fronta »plavi« su jakom vatrenom podrškom avijacije i artiljerije ispred tenkova otežavali protivoklopnim poslugama da osmatraju i dejstvuju po njihovim oklopnim jedinicama. U ovakvoj situaciji bila su vrlo efikasna ona protivoklopna oruđa koja su dejstvovala bočno. S obzirom na to što su protivoklopna sredstva za dejstvo na velikim daljinama predstavljala najveću prepreku tenkovima »plavih«, oni su nastojali da ih po svaku cijenu unište. Iako je avijacija dejstvovala sa najvećim intenzitetom po VP ovih baterija, broj neutralisanih oruđa u vatrenoj pripremi i podršci nije prelazio 20%. Dio vješto izrađenih lažnih VP sa maketama oruđa privlačio je na sebe vatru avijacije »plavih«. Maskiranje VP, posebno u međuriječju, izvršeno je tako brižljivo, da »plavi« nisu otkrili najveći broj oruđa.

Za protivoklopna oruđa su izrađivane galerije i skloništa, koja su sve do početka dejstva štitila posluge i oruđa od vatre sa zemlje i iz vazduha.

U međuriječju Mrežnica — Korana »plavi« su upotrijebili brojne helikopterske desante. Komandant 55. ptap u borbi sa ovim desantima bio je u dosta inferiornom položaju, i to iz dva razloga:

— nije imao pokretnu rezervu kojom bi mogao intervenisati na ugroženim pravcima (bar jednu četvu tenkova sa motopješadijom),

— nije raspolagao artiljerijom za podršku, kojom bi mogao brzo dejstvovati po helikopterskom desantu (bar sa jednim haubičkim divizionom).

U situaciji u kojoj se nalazio komandant 55. ptap u toku dinamike boja rješenje je trebalo tražiti u većem stepenu upornosti odbrane na određenim pravcima. S obzirom na to što je zemljište ograničavalo masovnu upotrebu i brz prodor tenkova, upornijom odbranom sa fronta trebalo je spriječiti spajanje oklopnih snaga sa vazдушnim desantima.

Pri manevru unazad nije se smjelo pribjeći izvlačenju u dubinu po svaku cijenu. Zemljište je pružalo dobre mogućnosti za ostajanje na bokovima, nanošenje gubitaka oklopnim snagama i njihovo razvlačenje. Istina, treba reći da je komandant jednu bateriju izvukao i postavio za bočna dejstva u sastavu partizanskih jedinica, ali njeno dejstvo nije bilo zapaženo od sudija. Inače, ova baterija u opštoj situaciji u međuriječju nije mogla sama bitnije popraviti narušeni borbeni poredak branioca.

Upotrebom većeg broja helikopterskih desanata »plavi« su u međuriječju prisilili branioca da pješadijske jedinice u prvom redu angažuje u borbi protiv njih i tako razvlače snage, a obezbijedili su brz tempo napada svojim oklopnim snagama. Da je branilac unaprijed pravilno procijenio mogućnosti VD snaga »plavih« i da je predvidio adekvatno angažovanje teritorijalnih, partizanskih i drugih snaga, uz dobro organizovano sadejstvo, odbrana u međuriječju je mogla biti znatno efikasnija i upornija.

Na manevru »Sloboda-71« provjerena je u cjelini spremnost naših oružanih snaga i svih ostalih struktura društva za odbranu i vođenje oružane borbe protiv eventualnog agresora. Sa sigurnošću se može reći da je ovog puta stavljena na probu i naša sposobnost za organizovanje i vođenje protivoklopne borbe. Iskustva sa manevra o tome su bogata, pa ih treba što bolje iskoristiti za dalje jačanje i usavršavanje sistema protivoklopne borbe, tog značajnog faktora naše borbene gotovosti.

Pukovnik
Aleksa RAKOČEVIĆ